

Puolueettoman puhemiehen näkymätön valta

Diskurssit ensimmäisen naispuhemiehen Riitta Uosukaisen pitämässä puhemiehen puheenvuoroissa vuosina 1994–2002.

Poliittisen historian
kandidaatintutkielma

Laatija:

Anna Kuittinen

9.12.2024

Turku

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: Anna Kuittinen

Otsikko: Puolueettoman puhemiehen näkymätön valta – Diskurssit ensimmäisen naispuhemiehen Riitta Uosukaisen pitämässä puhemiehen puheenvuoroissa vuosina 1994–2002.

Sivumäärä: 36 sivua

Päivämäärä: 9.12.2024

Tiivistelmä

Kandidaatintutkielmani käsittelee ensimmäisen naispuhemiehen Riitta Uosukaisen puheenvuoroissa esiintyvää vallankäyttöä. Puhemies ei saa osallistua eduskunnassa poliittiseen debattiin tai ottaa kantaa esillä oleviin asioihin. Hänen on sallittua käyttää poliittista valtaa ainoastaan parlamentarismien ja eduskunnan aseman puolustamiseen. Tutkimusmenetelmäni on kriittinen diskurssianalyysi, jonka avulla etsin puheenvuoroista hegemonisten diskurssien faktuaalistamisstrategioita eli tapoja, joilla diskurssit pyritään argumentoimaan yleispäteviksi totuuksiksi. Hyödynnän analyysissäni sosiaalista konstruktivismia, jonka mukaisesti puheenvuorojen ei voida olettaa itsessään kuvaavan todellisuutta, vaan puheenvuoroilla myös luodaan ympäröivää yhteiskuntaa. Puhemies käyttää siis valtaa valitessaan, mitä asioita hän nostaa esiin epäpoliittisuuteen pyrkivissä puheissaan sekä millä tavalla hän asiat esittää.

Tutkimustulokset osoittavat, että puhemiehen puheenvuoroista on löydettävissä parlamentarismi - diskurssin lisäksi myös muita yhteiskunnan tilaan liittyviä diskursseja, joita puhemies pyrkii argumentoimaan epäpoliittisiksi. Joidenkin diskurssien kohdalla epäpoliittisuuden määritelmä täyttyy, ja puhemiehen puheiden voi tulkita noudattavan vallitsevan yhteiskunnan ja eduskunnan yleistä konsensusta. Joissakin diskursseissa taas puhemies tulee ottaneeksi suoraan tai epäsuoraan kantaa asiaan, jonka voi tulkita poliittiseksi. Puhemies on Suomen valtiollisessa protokollassa toiseksi arvovaltaisim henkilö, mutta hänen todellinen valtansa perustuu eduskunnan asemaan Suomen poliittisen järjestelmän kulmakivenä, eikä hänellä ole merkittävää henkilökohtaista valtaa. Analyysini kuitenkin osoittaa, että puhemies käyttää valtaa myös epäpoliittisiksi tarkoitetuissa puheissaan.

Avainsanat: puhemies, puhemiesinstituutio, naisten poliittinen osallistuminen, epäpoliittisuus, valta, konsensus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimustehtävä ja aineistot	4
1.2	Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä	5
2	Puhemiesinstituutio ja naisten poliittinen osallistuminen Suomessa	8
2.1	Puhemiehen tehtävät ja valtaoikeudet	8
2.2	Naiset politiikassa ja puhemiesinstituutiossa	11
3	Diskurssit puhemiehen puheenvuoroissa 1994–2002	14
3.1	Parlamentarismi suomalaisen demokratian kulmakivenä	15
3.2	Kansainvälisyys ja EU-jäsenyys muuttamassa politiikan arkea	19
3.3	Sukupuolten välinen tasa-arvo Suomen politiikassa	25
3.4	Taloudellisen tilanteen parantaminen välttämättömyytenä	27
4	Päätelmät	31
	Lähteet	35
	Alkuperäislähteet	35
	Tutkimuskirjallisuus	35
	Muu kirjallisuus	36
	Muut lähteet	36

1 Johdanto

1.1 Tutkimustehtävä ja aineistot

Kandidaatintutkielmassani analysoin Suomen ensimmäisen naispuhemies Riitta Uosukaisen (puhemies 1994–2003) puheenvuoroista välittyviä diskursseja. Puhemies tehtävä on Suomen perustuslaissa ja eduskunnan työjärjestyksessä määritelty eduskunnan toiminnan ja puheen johtamiseksi. Puhemies toimii puolueettomana edustajien sanankäytön valvojana sekä eduskunnan toiminnan sujuvuuden ja sen perustuslaillisuuden takaajana. Puhemies on puheissaan sallittua käyttää poliittista valtaa ainoastaan puolustaessaan parlamentarismia ja eduskunnan asemaa Suomen ylimpänä valtioneuvonä. Puhemies on määritelty valtiollisessa protokollassa Suomen toiseksi arvovaltaisimmaksi henkilöksi heti tasavallan presidentin jälkeen. Selkein puhemies vallankäytön väylä on agendavalta, eli mahdollisuus päättää muun muassa valtiopäivien työjärjestyksestä, käsiteltävistä asioista ja puheenvuoroista.¹ Myös sanankäytön valvonnalla puhemies pystyy vaikuttamaan siihen, millaista keskustelua ja millaisin termein sitä on eduskunnassa mahdollista käydä. Kaikki toiminta ja puhe on kuitenkin tavalla tai toisella vallankäyttöä², ja puhemies käyttää väistämättä puhuessaan myös poliittista valtaa, vaikka se ei olisi puheen ensisijainen tarkoitus.

Puhemies omat puheenvuorot ovat usein hyvin huoliteltuja ja kaavamaisia. Tutustuessani puhemies käyttämiin puheenvuoroihin eduskuntakeskusteluissa, huomasin, että suurin osa puhemies käyttämistä puheenvuoroista liittyy suoraan eduskunnan keskustelun tai toiminnan ohjaukseen. Kuitenkin esimerkiksi vuoden ensimmäisillä ja viimeisillä valtiopäivillä puhemiesellä on tapana puhua myös suomalaisen yhteiskunnan tilasta ja eduskuntatyön kohtaamista haasteista ja muutoksista. Pyrin analyysilläni selvittämään, minkälaisia asioita on eduskunnassa 1994–2002 koskenut niin suuri konsensus, että niiden esiintuomista näissä puheenvuoroissa ei pidetä poliittisena vallankäyttönä. Puheenvuoroista välittyy myös ajan kuvaa ja sitä, mitkä asiat ovat käsiteltävänä aikana merkittävyydeltään niin suuria, että ne saavat tilaa puhemies epäpoliittisesta puheesta. Etsin vastauksia näihin

---

¹ ”Puhemies tehtävät”. Eduskunnan verkkosivut.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/suomalainen-puhemiesinstituutio/Sivut/puhemies-tehtavat>> [luettu 23.11.2024]. Hidén 2024, 192–196.

² Jokinen et al. 2016.

Suonisen teoksen *Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* pohjalta. Diskurssin määritelmällä tarkoitetaan yleisesti melko eheää merkityskokonaisuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla, ja on kulttuurisesti melko vakiintunut kokonaisuus⁶. Esimerkki diskurssista voi olla esimerkiksi talouskasvun tärkeyden diskurssi. Kriittinen diskurssianalyysi tutkii diskurssin roolia valta-asemien (uudelleen)tuottamisessa tai niiden haastamisessa. Diskurssianalyysin avulla voidaan tarkastella kielellisiä käytäntöjä, joilla diskurssien välisiä valtasuhteita ylläpidetään tai oikeutetaan.⁷ Valitsin kriittisen diskurssianalyysin tutkimusmenetelmäksi, sillä koen sen mahdollistavan diskurssianalyysin eri muodoista parhaiten eri diskurssien valta-asemien ja näiden muotoutumisen analyysin.

Tarkastelen primääriaineistoani aineistolähtöisesti olettamatta diskursseja, eli annan niiden nousta aineistosta oman tulkintani läpi. Puhemiesten puheenvuorojen reunaehtokontekstina, eli ehtoina ja rajoina puheenvuoron mahdollisuuksille⁸, toimivat lailliset seikat ja perinteet, jotka puhemiesinstituution toimintaan liitetään. Kuitenkin tämän reunaehtokontekstin huomioon ottaen, käsittelen puheenvuoroja sosiaalisen konstruktivismiin valossa. Sosiaalisen konstruktivismiin voi määritellä monin eri tavoin, mutta yleisesti sen katsotaan sisältävän seuraavat näkökulmat: 1. kriittisyys itsestään selvänä pidettyä tietoa kohtaan, 2. historia ja kulttuuri määrittelee ilmiölle reunaehdot, 3. sosiaaliset prosessit ylläpitävät tietoa ja 4. tieto ja sosiaalinen kulttuuri kulkevat käsi kädessä.⁹ Oletuksena on, että vaikka puheenvuorot on tuotettu tietyistä institutionaalisesta asemasta ja instituution sallimissa rajoissa, puheenvuorot myös itsessään rakentavat sekä puhemiesinstituutiota, eduskuntaa instituutiona, että suomalaista yhteiskuntaa. Puheenvuorojen ei voida olettaa itsessään kuvaavan todellisuutta, sillä kielenkäyttö ei ole silta todellisuuteen vaan osa todellisuutta, joka samalla luo itse itsensä.¹⁰ Puhemies siis käyttää valtaa luodessaan puheellaan oman konstruktiona yhteiskunnan ja eduskunnan tilasta.

Olen kiinnostunut puheenvuoroissa erityisesti niin sanotuista kulttuurisista itsestäänselvyyksistä, eli diskursseista, joilla on niin hegemoninen asema yhteiskunnallisessa keskustelussa, että ne koetaan epäpoliittisina.¹¹ Epäpoliittisella tarkoitan tässä tutkielmassa

---

⁶ Jokinen et al. 2016.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ Burr 2015, 2–5.

¹⁰ Jokinen et al. 2016.

¹¹ Ibid.

eduskunnan yhteisesti jaettuina käsityksiä aiheista, joiden ei koeta olevan poliittisen debatin alaisia. Yksinkertaisesti politisoinnin voidaan ajatella tarkoittavan poliittisen luonteen antamista jollekin asialle, jolloin epäpolitisointi tarkoittaisi poliittisuuden poistamista poliittisen luonteen omaavalta asialta. Epäpolitisoinnille on myös tyypillistä vaihtoehdottomuuden korostaminen, millä saadaan aikaan illuusio faktuaalisesti eikä poliittisesti tehdystä päätöksestä.¹² Esimerkki epäpoliittisesta asiasta on esimerkiksi hyvinvointivaltio, jonka olemassaolon oikeutuksesta ei niinkään käydä poliittista debattia, vaikka sen koosta ja tehtävistä käydäänkin. Puhemies voi puheissaan luoda ja vahvistaa tällaisia hegemonisia diskursseja asettamatta puheenvuoronsa epäpoliittisuutta kyseenalaiseksi. Hegemoniset diskurssit ovat aina sidottuja aikaan ja paikkaan, minkä vuoksi tiettyinä aikoina epäpoliittisen ja hegemonisen diskurssin aseman saavuttanut asia saattaa olla toisena ajankohtana hyvinkin poliittinen. Hegemonisten diskurssien tunnistamisen pohjalta analysoin näiden diskurssien faktuaalisuusstrategioita, eli tapoja, joilla näitä diskursseja pyritään argumentoimaan yleispäteviksi totuuksiksi¹³. Faktuaalisuusstrategioiden analysointi selittää faktan konstruoinnin prosesseja, ja sen myötä osaltaan selittää erinäisten diskurssien hegemonisuutta tietyssä ajassa ja paikassa.

Tarkoitukseni ei ole tulkita tai arvioida Uosukaisen motiiveja tai tarkoituksellisuutta hegemonisten diskurssien luomisessa tai vahvistamisessa, vaan kiinnitän huomioni kielelliseen toimintaan ja toiminnan seurauksiin. Diskurssianalyttinen termi kielellisen toiminnan seurauksille on kielenkäytön funktiot. Kielenkäytön funktioilla tarkoitetaan diskurssien tuottamia seurauksia, jotka voivat olla esimerkiksi välittömiä tai ideologisia.¹⁴ Päätän puheenvuoroista välittyvien diskurssien analyysin siihen, millaisia funktioita puheenvuoroilla voi mahdollisesti olla niiden tullessa puhemiehen institutionaalisesta asemasta. Valitsin tarkastella juuri Riitta Uosukaisen puheenvuoroja, koska hänen puhemieskautensa ajoittuu mielenkiintoiseen ajanjaksoon Suomen EU-jäsenyyden, perustuslain muutoksen ja vuosituhannen vaihteen aikoihin. Kiinnostuin myös siitä, kuinka hän ensimmäisenä naispuhemiehenä nostaa esiin sukupuoleen ja sen merkitykseen liittyviä asioita.

---

¹² Mäkelä 2024, 22–24.

¹³ Jokinen et al. 2016.

¹⁴ Ibid.

2 Puhemiesinstituutio ja naisten poliittinen osallistuminen Suomessa

2.1 Puhemiehen tehtävät ja valtaoikeudet

Puhemiehellä on keskeinen asema eduskunnan ja täysistuntojen toiminnan takaamisessa. Hän puheenjohtaa täysistuntoja, valvoo niiden perustuslaillisuutta ja toimii puhemiesneuvoston puheenjohtajana. Puhemiehen vastuulla on myös viime kädessä varmistaa koko eduskunnan toiminnan perustuslaillisuus, missä hänen tukenaan ovat eduskunnan pääsihteeri, puhemiesneuvosto ja perustuslakivaliokunta.¹⁵ Puhemiehen tehtävien ja valtaoikeuksien selvittäminen on oleellista näkymättömän vallankäytön analyysille, sillä näkymätön vallankäyttö tapahtuu näiden virallisesti määriteltyjen valtaoikeuksien puitteissa ja niiden mahdollistamana. Puhemiehen asema takaa hänelle mahdollisuuden puhua eduskunnalle, mutta puolueettomuusvaatimuksen mukaisesti puhemies ei saa käyttää puheenvuoroissaan poliittista valtaa tai osallistua debattiin. Sosiaalisen konstruktivismin mukaisesti myös asioista puhuminen ja niiden ottaminen agendalle on vallankäyttöä. Näissä raameissa siis puhemies tekee arvion siitä, mikä on yhteiskunnallisesti tärkeää, mutta kuitenkin epäpoliittista. Hänen tulee myös osata argumentoida esille otetut asiat epäpoliittisiksi ja koko eduskuntaa sekä laajemmin yhteiskuntaa koskeviksi asioiksi. Jaottelen käsittelemäni puhemiehen vallan osa-alueet seuraaviin kategorioihin: täysistuntojen johtamiseen ja perustuslaillisuuden valvontaan, puhemiesneuvoston rooliin puhemiehen toiminnassa, koko eduskunnan toiminnan perustuslaillisuuden takaamiseen ja puhemiehen oikeuteen edustaa eduskuntaa sekä puhemiehen poliittiseen neutraaliuteen.

Puhemies kutsuu täysistunnot koolle valitseminaan aikoina, mutta kuitenkin perinteiden ja vakiintuneiden käytänteiden luomien raamien mukaisesti. Tätä toimivaltaa rajoittaa puhemiesneuvostolta tarvittava hyväksyntä täysistuntosuunnitelmiin. Kuitenkin erikoistilanteissa, joissa eduskuntaa vaaditaan koolle esimerkiksi opposition toimesta, puhemiehen valta täysistuntojen koolle kutumisessa on selkeämpi. Puhemiehen päätösvallasta huolimatta näistäkin päätöksistä keskustellaan yleensä etukäteen puhemiesneuvostossa.¹⁶ Esimerkiksi puhemies Jussi Halla-aho käytti oikeuttaan olla

---

¹⁵ Hidén 2024, 192, 194.

¹⁶ Ibid., 193

kutsumatta eduskuntaa koolle kesän 2023 rasismikohun yhteydessä.¹⁷ Täysistuntotyötä koskevista puhemiesen toimivaltuuksista säädetään perustuslain 42 §:ssä. Täysistuntojen koolle kutsumisen lisäksi puhemies esittelee niissä asiat ja johtaa keskustelua. Asioiden esittelyjärjestyksessä perustuslakia täydentää Eduskunnan työjärjestyksen 46 §:n säännös täysistunnon päiväjärjestyksestä. Puhemiesellä on viime käden vastuu ja päätösvalta siitä, mitä asioita missäkin istunnossa käsitellään, missä järjestyksessä ne käsitellään ja keskeytetäänkö tai luovutaanko jonkin asian käsittelystä. Hän myös päättää sekä välilyksymykseen vastaamisen että pääministerin ilmoituksen eduskunnalle antamisen ajankohdasta. Keskustelujen johtamista ohjaavat näiden lisäksi erinäiset säännökset puheenvuorojen jakamisesta ja mahdollisuudesta rajoittaa keskustelua. Perustuslain 31 § ohjaa edustajan vapaata puheoikeutta ja asiassa pysymisvelvollisuutta, minkä pohjalta puhemies ohjaa keskustelun kulkua.¹⁸ Puheenvuorot annetaan pyytämisyjärjestyksessä, joten puhemies ei pysty määrittelemään poliittisen debatin kulkua merkittävästi. Vastauspuheenvuorojen myöntäminen tosin on puhemiesen oman harkinnan alaista.¹⁹

Puhemiesellä on laaja velvollisuus huolehtia siitä, että täysistunnoissa ei missään tilanteessa poiketa perustuslaista. Perustuslaillisuuden valvonta ei koske pelkästään täysistunnossa noudatettavan menettelytavan valvontaa, vaan myös asian käsittelyyn johtaneita edeltäviä vaiheita ja niiden perustuslaillisuutta. Asia on täytynyt laittaa vireille ja valmistelevasti käsitellä ennen täysistuntoa perustuslain vaatimalla tavalla. Puhemiesen ratkaisut perustuslain valvonnassa kuuluvat hänen omaan päätösvaltaansa, mutta valvonnan ollessa vaativa ja suuri tehtävä, myös tässä asiassa puhemiesneuvostolla on tärkeä neuvoa-antava rooli.

Perustuslakivaliokunnan mahdollisesti esittämät kannat sitovat puhemiesistä ja täysistuntoa perustuslaillisuuden valvontaa koskevissa asioissa, jos sellaisia on kyseessä olevaan tilanteeseen saatavilla.²⁰ Puhemiesellä on täysistuntojen perustuslaillisuuden valvonnan lisäksi vastuullaan myös koko eduskunnan toiminnan perustuslaillisuuden valvonta yhdessä perustuslakivaliokunnan kanssa. Jako näiden kahden elimen välillä menee suurin piirtein siten, että perustuslakivaliokunnan vastuulla on määritellä, mitä voidaan pitää

---

¹⁷ ”Puhemies Halla-aho: Eduskuntaa ei kutsuta koolle”. Yle, 15.7.2023. <<https://yle.fi/a/74-20041153>> [luettu 23.11.2024].

¹⁸ Hidén 2024, 193–194.

¹⁹ Leinonen 1979, 87–88.

²⁰ Hidén 2024, 194, 343, 339.

perustuslainmukaisena, kun taas puhemiehen vastuulle jää varmistaa, että perustuslainmukaisissa menettelyissä pysytään.²¹

Puhemies toimii puheenjohtajana puhemiesneuvostossa, joka koostuu varapuhemiesten lisäksi kaikkien valiokuntien puheenjohtajista. Puhemiesneuvoston on tarkoitus edustaa mahdollisimman hyvin eduskunnan voimasuhteita ja sen myötä koko eduskunnan tahtoa.²²

Puhemiehen ja puhemiesneuvoston tehtävät nivoutuvat oleellisesti yhteen, minkä vuoksi puhemiehen valtaa ja vastuuta ei pysty kattavasti käsittelemään ottamatta huomioon puhemiesneuvoston roolia. Aiemmin mainitun perustuslaillisuuden valvonnassa annettavan tuen lisäksi puhemiesneuvostolla on tärkeä rooli eduskunnan toiminnan ohjauksessa.

Puhemiesneuvoston valtuuksiin kuuluu muun muassa täysistuntosuunnitelman hyväksyminen ja kyselytuntien järjestäminen. Puhemiesneuvosto antaa myös yleisohjeita valiokuntatyöhön.

Se on keskeisin aloitteen tekijä mahdollisissa työjärjestyksen muuttamista koskevissa asioissa, ja tekee myös ehdotuksia muista eduskunnan toimintaa ohjaavista säännöksistä. Käytännössä puhemiesneuvoston rooli kuitenkin kulminoituu sen neuvoa-antavaan rooliin täysistuntoon johtamiseen liittyvissä asioissa, jotka sinällään kuuluvat puhemiehen omaan päätäntävaltaan.

Se voi antaa puhemiehelle neuvoa sekä koskien täysistunnon käytännön järjestelyjä että perustuslaillisuutta. Neuvoa-antavana elimenä toimimisesta on säädöksissä vain lyhyt yleinen maininta. Puhemiesneuvostolla on kuitenkin tärkeä rooli, sillä sen sekä puhemiehen tekemillä päätöksillä on myös poliittista merkitystä.²³

Puhemies voi epävirallisesti edustaa eduskuntaa ulospäin ja välittää koko eduskuntaa tai sen keskusteluja koskevaa poliittista tietoa. Puhemiehen määrittely valtiollisessa protokollassa toiseksi vaikuttaa liittyvän nimenomaan puhemiehen oikeuteen edustaa tarvittaessa koko eduskuntaa. Tämän arvovallan edellytyksenä on, että puhemies pysyy erillään kaikesta poliittisesta toiminnasta puhemiehen asemassa eli puhemiestä koskee niin sanottu puolueettomuusvaatimus. Puhemies ei täysistunnossa osallistu poliittiseen keskusteluun eikä äänestyksiin.²⁴ Puhemies saa osallistua politiikkaan esimerkiksi ryhmäkokousten muodossa, mutta politiikan tekeminen puhemiehen asemassa on kiellettyä. Puolueettomuusvaatimus näkyy myös esimerkiksi siinä, kuinka puhemies ei saa itsenäistä ratkaisuvallaa sisältävissä

---

²¹ Hidén 2024, 328.

²² Ibid., 183–184.

²³ Ibid., 183–184, 190–192.

²⁴ Ibid., 192, 195.

päätöksissään käyttää valtaa itsensä tai oman puolueensa intressien hyväksi. Puhemiehellä on kuitenkin tietty lojaalisuus hallitusta kohtaan johtavana lainsäädäntötyön koordinoijana eikä niinkään poliittisena koalitionana. Puhemiehet ovat itse arvioineet, että vaikutusmahdollisuudet puhemiehen asemassa ovat melko pienet, ja mahdollinen suurempi vaikutusvalta saattaa myös johtua puhemiehen persoonasta.²⁵ Riitta Uosukainen on myös itse todennut, että puhemiehenä toimiminen on vaikuttanut hänen ajattelutapaansa neutraloivasti.²⁶

2.2 Naiset politiikassa ja puhemiesinstituutiossa

Naisten osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja politiikkaan on tapahtunut vähitellen yhteiskunnan rakenteiden ja asenteiden muuttuessa. Useissa länsimaissa otettiin valistuksen ajalta lähtien lainsäädännön lähtökohdaksi ajatus, jonka mukaan miehet hoitavat julkisen työn ja yhteiskunnallisen osallistumisen ja naiset hoitavat kotia.²⁷ Suomessa tämä jako rikottiin lainsäädännön tasolla vuoden 1906 eduskuntauudistuksella, jossa naiset saivat yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden yhteydessä täyden äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden. Äänioikeuskehitys oli maailmanlaajuisesti nopeinta maapallon vastakkaisilla laidoilla sijaitsevilla läntisen maailman periferioissa; Uudessa-Seelannissa, Australiassa ja Suomessa. Kuitenkaan missään näistä maista äänioikeus ei toteutunut kaikille ryhmille tasavertaisesti tai purkanut täysin yhteiskunnallista osallistumista leimaavaa epätasa-arvoa. Varsinkin Australian äänioikeuskehitystä leimasi näkyvästi rodullinen epätasa-arvo, ja laajentuneet demokraattiset oikeudet näyttäytyivät ei-valkoiselle väestölle ennemminkin alistuksen välineenä. Suomessa taas yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen jäi jälki vanhasta varallisuuteen sidotusta järjestelmästä, kun esimerkiksi holhouksen alaiset, verojen maksua laiminlyöneet ja kansalaisluottamusta vailla olevat jäivät äänioikeuden ulkopuolelle, mikä ei ollut pieni joukko ihmisiä.²⁸

Luokkanäkökulmasta Suomen eduskuntauudistus ei siis taannut kattavaa tasa-arvoa koko kansalle, mutta naisille se tarjosi selkeästi uuden väylän yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Ylempänä mainittu sukupuolisopimus, jossa miesten toiminta on laskettu kuuluvaksi julkiseen

---

²⁵ Leinonen 1979, 85–86, 90.

²⁶ Uosukainen 2004, 140.

²⁷ Railo 2011, 13.

²⁸ Sulkunen 2006, 14, 17–19, 21.

piiriin ja naisten yksityiseen, ei tämän lakimuutoksen seurauksena kuitenkaan purkautunut. Roolien joustavuus, naisten laajempi liikkumatila yhteiskunnassa sekä mahdollisuudet korkeisiin poliittisiin virkoihin ovat vähitellen tapahtuneita kehityskulkuja, eikä sukupuolisopimus ole vielä tänäkään päivänä täysin purkautunut. Pohjoismaisesta kontekstista tulkiten naisilla on kuitenkin ollut perinteisesti vahva oikeudellinen ja yhteiskunnallinen asema, mikä tekee skandinaavisesta sukupuolijärjestelmästä osaltaan erityislaatuisen verrattuna esimerkiksi muuhun Eurooppaan.²⁹ Suomen aikaista äänioikeuskehitystä on myös arvioitu siitä näkökulmasta, että suomalaisten käsitys sukupuolten välisistä suhteista oli 1900-luvun alussa vanhanaikainen ja agraarinen, ja siinä painottui sukupuolten samankaltaisuus. Kuitenkin samaan aikaan eduskuntauudistuksen kanssa suomalaisten naisten oikeudet esimerkiksi avioliitossa olivat muita pohjoismaita jäljessä, mikä ei tue kuvaa Suomesta sukupuolten välisen tasa-arvon mallimaana.³⁰

Heti ensimmäisissä eduskuntavaaleissa eduskuntauudistuksen jälkeen vuonna 1907 eduskuntaan valittiin 19 naispuolista kansanedustajaa. Naisten nouseminen politiikan portailla tapahtui silti verrattain hitaasti. Miina Sillanpää valittiin 1926 ensimmäiseksi naispuoliseksi ministeriksi, mutta seuraava naisministeri sai odotella salkkuaan vielä 20 vuotta. Puolustusministerin-, oikeusministerin- ja ulkoasiainministerin salkut saivat odottaa naispuolista kantajaa aina 1990-luvulle saakka. Elisabeth Rehn nimitettiin ensimmäiseksi naispuoliseksi puolustusministeriksi vuonna 1990, Tarja Halonen ensimmäiseksi poliittisesti valituksi naispuoliseksi oikeusministeriksi vuonna 1990 ja ensimmäiseksi naispuoliseksi ulkoasiainministeriksi vuonna 1995. Suomi sai ensimmäisen naispuolisen pääministerin vuonna 2003, jolloin Anneli Jäätteenmäen johdolla muodostettiin hallitus. Jäätteenmäen pääministeriura kesti tosin vain 69 päivää. Tarja Halonen valittiin Suomen ensimmäisenä naisena presidentiksi vuonna 2000. Suomi oli tällöin maailman viides maa, joka valitsi itselleen naispuolisen presidentin. Elisabeth Rehn oli vuoden 1994 presidentinvaaleissa päässyt toiselle kierrokselle ja hävinnyt vain niukasti silloin valituksi tulleelle Martti Ahtisaarelle, minkä on tulkittu avanneen tietä naisen valinnalle lähitulevaisuudessa.³¹

Puhemiesinstituutio on pysynyt niin ikään miehisenä instituutiona vielä kauan eduskuntauudistuksen jälkeen. Vuonna 1975 Anna-Liisa Linkola valittiin ensimmäisenä

---

²⁹ Sulkunen 2006, 33.

³⁰ Railo 2011, 14.

³¹ Sulkunen 2006, 111, 135–136, 185–186, 212, 276–277.

naisena toiseksi varapuhemieheksi. Ensimmäiseksi varapuhemieheksi taas valittiin Pirkko Työläjärvi vuonna 1983. Ensimmäinen varsinainen naispuhemies oli Riitta Uosukainen, joka toimi tehtävässä vuodesta 1994 aina eläkkeelle jäämiseensä saakka vuoteen 2003. Ennen Uosukaisen puhemieheyttä varapuhemiehinä oli toiminut yhteensä 5 naista.³² Uosukainen on itse puhunut ja kirjoittanut naiseudesta politiikassa kohtuullisen paljon. Esimerkiksi teoksessaan *Nuijanisku pöytään – Hajamietteitä intohimosta, vallasta ja sivistyksestä*, hän pohtii muun muassa vallan kielen sukupuolittuneisuutta, naisen toimintamahdollisuuksia politiikassa sekä naisten ja miesten eroja politiikan teossa. ”Naisen on oltava lähes omnipotentti, kaikkivoipa, ennen kuin hänelle suodaan tasaveroinen asema.”³³ ”Kieli lokeroi, lajittelee ja leimaa. Ensimmäinen lokero on aika sukupuoli. Vallan kieli on miesten kieltä.”³⁴

Uosukaisen puhemieskaudella tehtiin historiaa ainakin kahteen otteeseen. Vaalikaudella 1996–1999 puhemieskolmikko koostui ainoastaan naisista Sirkka-Liisa Anttilan ollessa ensimmäinen varapuhemies ja Kerttu Törnqvistin toinen. Vuonna 2000 taas maan kahdessa korkeimmassa tehtävässä oli nainen, kun Tarja Halonen oli Suomen tasavallan presidentti ja Riitta Uosukainen oli eduskunnan puhemies.³⁵ Uosukaisen puhemieheys on yksi virstanpylväs naisten poliittisessa osallistumisessa ja naisten nousemisessa politiikan johtopaikoille. Vaikka yhteiskunnallinen muutos tasa-arvoistumisen kannalta on vaatinut paljon muutakin kuin yksittäisiä lasikattoja rikkovia naisia, on heilläkin ollut osuutensa asennemuutosten vauhdittamisessa. Valitsin tulkita juuri Uosukaisen puheenvuoroja, sillä olen kiinnostunut ajan muiden mielenkiintoisten kehityskulkujen lisäksi siitä, nouseeko hänen puhemiehen puheenvuoroissaan esiin sukupuoli ja sen merkitys politiikassa.

---

³² Sulkunen 2006, 202, 269–270.

³³ Uosukainen 2004, 192.

³⁴ *Ibid.*, 52.

³⁵ Sulkunen 2006, 270.

3 Diskurssit puhemiehen puheenvuoroissa 1994–2002

Lähestyin puhemiehen puheenvuoroista ilmenevien diskurssien analyysiä aineistolähtöisesti. Etsin ensin Parlamenttisammosta kaikki Uosukaisen puhemiehenä pitämät puheenvuorot aikavälillä 1994–2003 rajaamalla haettavien puheenvuorojen tyyppin puhemiehen puheenvuoroihin ja puhujan Uosukaiseen, sillä en käsittele tässä tutkielmassa varapuhemiesten puheenvuoroja. Tällä haulla puheenvuorojen määrä oli suuri, ja niistä enemmistö liittyi välittömään eduskunnan toiminnan ohjaamiseen, joissa ei ollut analyysini kannalta merkittävää materiaalia. Löytäessäni säännönmukaisuuksia siitä, millaisissa puheenvuoroissa puhemies käsittelee eduskunnan tilaa, rajasin hakua etsimällä puheenvuoroja, joiden sisällöstä löytyy sanat ”arvoisat kansanedustajat” ja/tai ”ärade riksdagsmän”. Nämä puheenvuorot liittyivät pääasiassa vuoden ensimmäisiin tai viimeisiin valtiopäiviin, joissa puhemies puhui eduskunnalle joko tulevasta tai edeltävästä vuodesta. Etsin myös puheenvuorot, jotka liittyivät asiakohtaan ”Tasavallan Presidentin juhlallinen vakuutus”, jossa puhemies lausuu vastavalitulle Tasavallan Presidentille onnittelut sekä joitakin ajatuksia esimerkiksi parlamentarismien tilasta ja Suomen tulevaisuudesta. Päädyin analysoimaan 11:sta puheenvuorosta nousevia diskursseja. Puheenvuorot ajoittuvat tarkalleen aikavälille 7.2.1994 – 4.2.2002. Uosukainen toimi puhemiehenä virallisesti 18.3.2003 asti, mutta olennainen analyysimateriaali päättyi vuoden 2002 alkuun.

Tulkintani mukaan tekstistä ilmeni neljä keskeistä diskurssia, jotka nousivat Uosukaisen puheenvuoroihin. Nämä olivat 1. parlamentarismi suomalaisen demokratian kulmakivenä, 2. kansainvälisyys ja EU-jäsenyys muuttamassa politiikan arkea, 3. sukupuolten välinen tasa-arvo Suomen politiikassa ja 4. taloudellisen tilanteen parantaminen välttämättömyytenä. Teemat esitettiin koko eduskuntaa koskevinä asioina, jotka joko aiheuttivat huolta, vaativat erityistä huomiota, olivat iloisia tai vaativat edustajilta yhteistä panosta.

Uosukainen on itse kirjoituksissaan käsitellyt kieleen liittyvää valtaa. Hän liittää kielen käytön ihmisen omimpaan olemukseen sekä toteaa kielen tuoneen poliittista valtaa.³⁶ Hän jopa kuvaili teoksessaan *Nuijanisku pöytään – Hajamietteitä intohimosta, vallasta ja sivistyksestä* tässä tutkimuksessa tarkastelemaani faktuaalistamisstrategiaa seuraavalla tavalla:

Politiikan kentällä voi kuulla paljon niitä, jotka puhuvat vimmatusti, mutta eivät sano mitään. Silloin vallan kieli on mitätöntä. Sukupuolesta riippumatta

---

³⁶ Uosukainen 2004, 48.

tämmöinen valtias voi ladella lukuja ja tilastoja siihen malliin, ettei kuulija uskalla niitä epäillä, koska hän ei ehdi niitä tajuta. Faktaverkkoon voi tukehtua yhtä lailla kuin hämarien mielikuvien seitteihin.³⁷

Uosukainen siis vaikuttaa puhujana ymmärtävän puheidensa ja sanankäytön merkityksen. Vaikka tavoitteenani ei ole tutkia Uosukaisen motiiveja tiettyjen asioiden esiin nostamiseen, on kuitenkin kiinnostavaa huomata hänen ymmärtävän kielenkäyttöön liittyvän vallan.

3.1 Parlamentarismi suomalaisen demokratian kulmakivenä

Parlamentarismin ja eduskunnan aseman korostaminen oli Uosukaisen puheenvuoroissa kaikkein eniten näkyntä diskurssi, mikä on luontevaa puhemiehen institutionaalisen aseman huomioon ottaen. Jo Suomen perustuslaki luo puitteet sille, että parlamentarismin tärkeys on hegemoninen diskurssi puhemiehen puheenvuoroissa ja sille on laaja konsensus eduskunnassa. Uosukainen nosti teeman esiin säännöllisesti puheenvuoroissaan, mutta diskurssin faktuaalistamisstrategiat jäivät hyvin yksinkertaisiksi diskurssin ollessa perustuslain takaama. Vuoden 2000 perustuslain muutoksella oli puheenvuorojen perusteella merkittävä asema eduskunnan aseman vahvistamisessa, ja se näkyi puheenvuoroissa ennen ja jälkeen uuden perustuslain.

Uosukainen nosti eduskunnan aseman puheenvuoroihinsa muun muassa seuraavilla tavoilla: ”Lämmin kiitos työstäsi (Ilkka Suominen) eduskunnan aseman vahvistamisessa ja kansalaisten luottamuksen lisäämisessä eduskuntaa kohtaan”³⁸ “Meidän tehtävämme on osoittaa parlamentarismimme parhaita periaatteita noudattaen, että valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.”³⁹ Ensimmäisessä lainauksessa Uosukainen kiittää edeltäjänsä ja hänen toimintaansa puhemiehenä eduskunnan aseman ja kansalaisluottamuksen näkökulmasta. Kansalaisluottamus ja tarve sen vahvistamiselle näkyi puheenvuoroissa nimenomaan ennen uuden perustuslain voimaan tuloa. Toisessa lainauksessa Uosukainen kuvaa eduskunnan perustuslaillista asemaa Suomen demokraattisessa järjestelmässä. Hänen tapansa puhua eduskunnalle ”me”-muodossa nousee

---

³⁷ Uosukainen 2004, 51.

³⁸ PTK 1/1994 vp, R. Uosukainen, 7.2.1994, 12–13.

³⁹ PTK 1/1996 vp, Uosukainen, 6.2.1996, 13.

esiin hänen puheenvuoroissaan yleisemminkin. Hän korostaa tällä muodolla eduskunnan yhteisvastuuta, ja sitä, että toimiva parlamentarismi vaatii kaikkien edustajien panosta.

Tarve uudelle perustuslaille parlamentarismiin vahvistamiseksi näkyy puheenvuoroissa ennen lain muutosta esimerkiksi seuraavalla tavalla: “Eduskunnan on kannettava vastuunsa myös maamme henkisestä tilasta, jota on arvioitu lähes kriisinomaiseksi. Yhtenä kansakunnan kriisitilaaan liittyvänä tekijänä muun muassa pääministerin asettama arviointityöryhmä piti poliittisen järjestelmän toimimattomuutta ja sitä kohtaan tunnettua luottamuspulaa.”⁴⁰

Kyseinen lainaus on vuodelta 1994, jolloin Suomen poliittista järjestelmää vaivasi luottamuspula, jonka ratkaisuna uusi perustuslaki nähtiin. Uosukainen korostaa sanavalinnoillaan tilanteen vakavuutta kutsumalla Suomen tilaa ”lähes kriisinomaiseksi”. ”Kriisi” sanavalintana antaa kuvan vakavasta ja käänteentekevistä tilanteesta. Uosukaisen arvio Suomen poliittisesta järjestelmästä siis on, että eduskunnalta vaaditaan muutoksia ja vastuunkantoa mahdollisimman nopeasti tilanteen ratkaisemiseksi.

Suomi ajautui syvään lamaan 1990-luvulla, mikä osaltaan selittää kansalaisten epäluottamusta politiikkaa kohtaan. Suomen kokonaistuotanto supistui merkittävästi, työttömyys kasvoi voimakkaasti, julkisen talouden tasapaino järkkäsi ja julkisissa menoissa alettiin säästää muun muassa leikkaamalla hyvinvointivaltion palveluita ja sosiaaliturvaa. Monet suomalaiset menettivät laman aikana työpaikkansa ja jotkut menettivät jopa omaisuutensa. ”Maan henkiseen tilaan” liittyen Suomessa taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden sekä mielenterveysongelmien välillä on todettu voimakas yhteys laman jälkeisissä tutkimuksissa.⁴¹ Lama aiheutti myös siinä mielessä poliittisen kriisin, että poliittinen päätöksenteko muuttui ajoittain kriisijohtamiseksi.⁴² Ymmärrettävästi tämän kaltainen taloudellinen kriisi aiheuttaa kriisin kaltaisen tilanteen myös poliittiseen päätöksentekoon. Uosukainen vaikuttaa kuitenkin puheissaan viittaavan poliittisen järjestelmän kriisiin viittaamatta suorasti talouskriisiin. Tulkitsen siis hänen nähneen vanhan perustuslain ongelmallisena ja poliittisen järjestelmän kriisiä vahvistavana myös irrallisena talouskriisistä. Uusi perustuslaki tuli voimaan vuonna

---

⁴⁰ PTK 1/1994 vp, Uosukainen, 7.2.1994, 12–13.

⁴¹ ”Laman vaikutus suomalaisten mielenterveyteen” Lääkärilehti, 10.5.1997, 14/1997 vsk 52.

<<https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/laman-vaikutus-suomalaisten-mielenterveyteen/>>
[luettu 5.12.2024]

⁴² Kiander, Vartia 1998, 1, 112–114.

2000, jolloin myös talouskriisi oli jo taittunut, joten nämä kaksi asiaa kulkivat osittain käsikädessä 1990-luvulta vuosituhannen vaihteen politiikkaan.

Uosukainen lausui uudesta perustuslaista sen voimaantulon aikaan ja jälkeen seuraavasti:

Kun Te, Arvoisa Tasavallan Presidentti (Tarja Halonen), otatte tänään vastaan tehtävänne, tulee voimaan maamme uusi perustuslaki. Se on huolellisesti valmisteltu ja laadittu ja se on hyväksytty eduskunnassa suuren yksimielisyyden tukemana. Uusi perustuslaki kirkastaa edelleen suomalaista parlamentarismia. Se lisää eduskunnan valtaoikeuksia ja vahvistaa eduskunnalle vastuunalaisen valtioneuvoston asemaa.⁴³

Maaliskuun alussa tuli voimaan uusi perustuslaki. Meillä on nyt takanamme ensimmäiset valtiopäivät, joilla sitä on sovellettu. Perustuslaki on vahvistanut eduskunnan asemaa ylimpänä valtioelimenä. Meidän on kansanedustajina toimittava sen mukaisesti.⁴⁴

Hän luo kuvan uudesta perustuslaista suomalaisen parlamentarismien ”kirkastajana”, joka parantaisi demokratian tilaa Suomessa lisäämällä vaalein valitun eduskunnan valtaoikeuksia esimerkiksi presidentin valtaoikeuksien pienentyessä. ”Kirkastaminen” luo kuvan valoisammasta tulevaisuudesta, joka on Suomen politiikassa entistä selkeämpi ja luotettavampi. Perustuslaki vaikuttaa olennaisesti eduskunnan toimintaan, joten on oletettavaa, että sen muutos on merkityksellinen puhemiehelle.

Kiinnitin erityisesti parlamentarismi -diskurssin yhteydessä huomiota Uosukaisen kielen muutokseen hänen puhemieskausiensa aikana. Ensimmäiset puheenvuorot ovat hyvin kaavamaisia, mutta viimeisimmissä näkyy enemmän Uosukaisen persoona ja hänelle ominainen tapa kirjoittaa.

Perustuslain 29 §:n mukaan ”kansanedustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Hän on siinä velvollinen noudattamaan perustuslakia, eivätkä häntä sido muut määräykset”. Katson, että edustaja on tämän periaatteen alainen niin eduskunnassa kuin sen ulkopuolella. Oikeus ja totuus vallitkoot silloinkin, kun eduskunnasta puhutaan muille sidosryhmille ja medialle. Huono lintu pesänsä likaa.⁴⁵

Ylemmässä lainauksessa hän on ottanut sinänsä vakavaan edustajien velvollisuutta käsittelevään puheenvuoroon mukaan kielikuvan ”huono lintu pesänsä likaa”, jolla hän viittaa

---

⁴³ PTK 24/2000 vp, Uosukainen, 1.3.2000, 502–503.

⁴⁴ PTK 173/2000 vp, Uosukainen, 19.12.2000, 5891.

⁴⁵ PTK 1/2001 vp, Uosukainen, 1.2.2001, 10.

tapauksiin, joissa edustajat ovat puhuneet medialle eduskunnasta epäedullisessa valossa.⁴⁶ Myös seuraavissa lainauksissa hän tuo aiempaa selkeämmin esille omia ajatuksiaan: ”Emme tee työtämme yksin, emme hyvässä emmekä pahassa.”⁴⁷ “Äskettäisessä Turun Sanomien ja Aamulehden artikkelissa politiikan tutkija Pertti Lappalainen vaati Max Weberiin vedoten nykypoliitikkoja elämään politiikalle eikä elämään politiikasta. Jotta arvostus nousisi, poliitikkojen pitäisi Lappalaisen mielestä omistautua edesmenneen valtioneuvos Johannes Virolaisen tapaan intohimoisesti asialleen.”⁴⁸ Hänen puheenvuoroistaan välitty yllä olevissa esimerkeissä selkeämmin kokemus ja realismi verrattuna hänen puheisiinsa puhemieskautensa alkuaikoina. ”Emme tee työtämme yksin, emme hyvässä emmekä pahassa” -lainauksessa Uosukainen viittaa siihen, kuinka he puhemiehistössä saavat onneksi tukea eduskunnalta, mutta kuinka samainen eduskunta myös välillä hankaloittaa heidän työskentelyään. Tämän kaltaista jopa kyllästymisen ilmaisua edustajien toimintaan, mikä välittyy myös viittauksesta Johannes Virolaiseen, ei hänen puhemieheydensä alkuvuosilta löydy.

Jo Uosukaisen subjektipositio puhemiehenä suhteessa puheenvuoroihinsa tekee parlamentarismi -diskurssista hegemonisen diskurssin sen toistuessa useasti. Mitä useammin ja useammissa yhteyksissä tietyn diskurssin palat toistuvat, sitä hegemonisemmasta diskurssista on kyse tai sitä itsestään selvempi ja vaihtoehdottomampi diskurssi on.⁴⁹ Kyseinen diskurssi ei siis vaadi puhemiehen institutionaalisesta asemasta tullessaan varsinaisesti faktuaalistamisstrategioita tuekseen. Kuitenkin esimerkiksi seuraavat parlamentarismi -diskurssin yhteydessä toistuvat sanamuodot korostavat sanotun tiedon vaihtoehdottomuutta: ”meidän tehtävämme on osoittaa” ja ”eduskunnan on kannettava vastuunsa”. Samanlaisia sanamuotoja löytyy myös Uosukaisen viittaamista perustuslain pätkistä: ”Perustuslain 29 §:n mukaan ”kansanedustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta.”⁵⁰ Tulkitsen siis parlamentarismi -diskurssin faktuaalistamisstrategioiden olevan tiiviisti sidoksissa lakiin ja eduskunnan työjärjestykseen, ja vaihtoehdottomuuden sanamuotojen nousevan pääasiassa laista. Parlamentarismista ja

---

⁴⁶ ”Eduskunta valitsi entiset puhemiehet jatkamaan tehtävässään.” Helsingin Sanomat, 2.2.2001. <<https://www.hs.fi/suomi/art-2000003944595.html>> [luettu 27.11.2024]

⁴⁷ PTK 1/2002 vp, Uosukainen, 4.2.2002, 3–4.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Jokinen et al. 2016.

⁵⁰ PTK 1/2001 vp, Uosukainen, 1.2.2001, 10.

eduskunnan asemasta puhuessaan puhemies siis noudattaa täsmällisesti oikeuttaan käyttää valtaansa puolustaakseen näitä asioita.

3.2 Kansainvälisyys ja EU-jäsenyys muuttamassa politiikan arkea

Suomessa elettiin 1990- ja 2000-luvuilla yhä nopeutuvan globalisaation aikaa, mikä vaikutti myös eduskuntaan merkittävästi viimeistään Suomen liittyessä Euroopan unioniin vuonna 1995. Kansainväliset asiat ovat olleet politiikan agendalla koko Suomen eduskunnan historian ajan, mutta nopeutuvat tietoliikenneverkot ja merkittävästi helpottunut globaali kauppa teki vuosituhaten vaihteessa maailmasta aiempaa pienemmän. Uosukainen nosti kansainvälisyyteen ja Euroopan unioniin liittyviä asioita esiin aktiivisesti puheenvuoroissaan. Kansainvälisyys -diskurssin sävyt vaihtelivat puheenvuorosta toiseen; osassa Uosukainen korosti kansainvälisyyden tuomia mahdollisuuksia Suomelle ja osassa taas painotti uudenlaisen toimintaympäristön erilaisia vaatimuksia ja tarvetta entistä tarkemmalle arviointikyvyille. Käsittelen kansainvälisyysdiskurssia haaste/mahdollisuus -jaottelulla eli tarkastelen ensin kansainvälistymisen haasteita korostavia diskursseja ja sitten kansainvälisyyden mahdollisuuksia korostavia diskursseja. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta haastetta korostavat diskurssit sijoittuvat 1990-luvulle ja mahdollisuutta korostavat 2000-luvulle. Nostan seuraavaksi puheenvuoroista pätkiä, joissa Uosukainen esittää kansainvälistymiseen liittyvät asiat haasteellisina:

Maailmanpolitiikan levottomuuspesäkkeiden roihutessa — Balkanilla lähimpänä — joudumme etsimään itsellemme ja muille maailman kansoille mahdollisuutta rauhassa rakentaa tulevaisuutta. Kriisien ratkaiseminen edellyttää tiivistä yhteistyötä Euroopan ja koko maailman kansojen välillä.⁵¹

Tässä lainauksessa Uosukainen esittää maailmalla käynnissä olevat konfliktit mielenkiintoisin sanavalinnoin ”maailmanpolitiikan roihuavina levottomuuspesäkkeinä”. Nämä sanamuodot antavat konflikteista kuvan hallitsemattomasti leviävinä ja jopa ihmisistä irrallaan olevina tulipesäkkeinä, jotka vaativat meitä etsimään ensin *itsellemme* ja toisena *muille* mahdollisuutta rakentaa rauhassa tulevaisuutta. ”Meidän” mainitseminen ennen ”muita”

---

⁵¹ PTK 10/1994 vp, Uosukainen, 1.3.1994, 199–200.

korostaa haaste -diskurssia suomalaisten näkökulmasta, ja saa kansainvälisyyden näyttämään roihuavien tulipesäkkeiden sammuttelulta, jotta ”me” voimme jatkaa rauhassa tulevaisuuden rakentamista. Vaikka Uosukainen tuo esiin myös tarpeen sille, että muilla maailman kansoilla on mahdollisuudet rakentaa rauhassa tulevaisuutta, lauseensa sanajärjestyksellä hän korostaa kansainvälisten konfliktien vaikutusta meihin suomalaisiin. Hän myös korostaa Euroopan roolia konfliktien ratkaisussa sanomalla, että kriisien ratkaiseminen *edellyttää* tiivistä yhteistyötä Euroopan ja koko maailman kansojen välillä. Käyttämällä sanaa ”edellyttää” hän faktuaalista toteamuksensa Euroopan roolin tärkeydestä konfliktien ratkaisussa. Tämä ajatus siitä, että Euroopan tulee varmistaa muun maailman rauha ja selviäminen juontaa juurensa jo kolonialismin ja imperialismin ajoille, eikä Uosukainen sanavalinnoillaan ja lauseen asettelullaan aktiivisesti pyri purkamaan tätä asetelmaa.

Suomen valinnat tulevina vuosina liittyvät läheisesti Euroopan unionin kehitykseen. Näissä päätöksissä ja prosessissa on eduskunnan roolin oltava merkittävä. Toivottavasti kansanedustajat edelleen sitoutuvat ideaan, että kansallisen parlamentin merkitys on olennainen.⁵²

Yllä Uosukainen ottaa puhemiehelle tyypillisesti kantaa eduskunnan rooliin. Tässä lainauksessa se kuitenkin liitetään EU:n integraatiokehitykseen, ja Suomen eduskunnan puolustaminen on tässä EU:n vallanjoon kysymyksessä eri asia kuin Suomen sisäisen vallanjoon kontekstissa. Hän toivoo kansanedustajien sitoutuvan siihen, että kansallisen parlamentin merkitys on jatkossakin olennainen. Se, että puhemies toivoo edustajilta tietynlaista suhtautumista kansallisen parlamentin rooliin Euroopan unionin poliittisessa vallanjoossa, on tulkittavissa poliittiseksi kannanotoksi.

Tulkitsen, että hän käyttää tässä diskurssin faktuaalistamisstrategiana omaa subjektipositiotaan puhemiehenä puhuessaan eduskunnan roolista samalla tavalla EU:n kontekstissa kuin Suomen sisäisen vallanjoon kontekstissa.

Epävarmassa globaalissa ympäristössä isänmaamme toimi vakaammalla perustalla kuin koskaan aikaisemmin. Euroopan unionin jäsenyys ja lisääntyvät kansainväliset siteet ovat vaikuttaneet myös eduskunnan työhön. Olemme yhä tiiviimmässä kansainvälisessä vuorovaikutuksessa kaikilla aloilla, mikä asettaa myös kansanedustajan tehtävien hoitamiseksi aikaisempaa enemmän vaatimuksia.

---

⁵² PTK 192/1996 vp, Uosukainen, 20.12.1996, 6332–6333.

Kokonaisuuksien hallinta vaatii myös muiden kulttuurien, kansakuntien ja parlamenttien ymmärtämistä.⁵³

Tässä lainauksessa korostuu sanavalintojen merkitys erilaisten mielikuvien luomisessa. Uosukainen kutsuu globaalia ympäristöä epävarmaksi ja korostaa isänmaan vakautta. Hän esittää kansainvälisen vuorovaikutuksen asettavan kansanedustajalle aiempaa enemmän vaatimuksia. Muiden kulttuurien ja kansakuntien ymmärtämisestä hän puhuu myös vaatimuksena. Tässä lainauksessa siis kansainvälisyyteen liitetään sanoja kuten ”epävarmuus” ja ”vaatimukset”. Näin Uosukainen problematisoi kansainvälisyyden asiaksi, jonka kanssa Suomen ja suomalaisten on selviydyttävä.

Ajatukseen on helppo yhtyä, niin kuin kuvaukseen Suomen poliittisen järjestelmän rajusta muutoksesta 1990-luvun mittaan: tilanne toden totta on poreileva, virtaava ja kiehuva, ja sen pohjalla ovat kylmän sodan päättymisen, ideologisen kahtiajaon hiipuminen, Suomen EU-jäsenyys ja talouden maapalloistuminen. Uudenlaista arviointikykyä tarvitaan.⁵⁴

Yllä Uosukainen yhdistää Suomen poliittisen järjestelmän rajun (poreileva, virtaava ja kiehuva) muutoksen kansainvälisiin kehityskulkuihin kuten kylmän sodan päättymiseen, EU-jäsenyyteen ja talouden maapalloistumiseen. Asian esitystapa ulkoistaa kansallisen muutoksen toimijuuden pois suomalaisilta ulkoisiin kansainvälisiin kehityskulkuihin, joihin on vaikea vaikuttaa, mutta jotka vaikuttavat Suomen poliittiseen järjestelmään sitä sekoittavasti. Myös tässä lainauksessa Uosukainen problematisoi kansainvälisyyden kehykseksi, jonka kanssa Suomen poliittisen järjestelmän on selviydyttävä.

Uosukainen käyttää siis negatiivisen kansainvälisyysdiskurssin faktuaalistamisstrategioiden puhemiehen subjektipositiotaan, sävyiltään negatiivisia sanavalintoja, ”meidän” ja ”heidän” erottelua sekä kansainvälisyyden problematisointia asiaksi, jonka kanssa on selviydyttävä. Tulkitsen kyseisten Uosukaisen puheenvuorojen noudattelevan sen hetkistä yhteiskunnallista näkemystä kansainvälistymisestä melko hyvin, sillä tämä uusi toimintaympäristö vaatii totuttelua ja tietynlaista Uosukaisen puheistakin kumpuavaa varovaisuutta. Faktuaalistamista

---

⁵³ PTK 1/2000 vp, Uosukainen, 3.2.2000, 9–10.

⁵⁴ PTK 1/2002 vp, Uosukainen, 4.2.2002, 3–4.

siis oli tukemassa kansallinen konsensus Suomen asemasta kansainvälisessä ympäristössä. Viitataan myöhemmin tässä alaluvussa edellä mainittuun kokonaisuuteen ajan kansainvälisenä kehyksenä. Kuitenkin Euroopan unionin kohdalla Uosukaisen voi tulkita ottavan kantaa Euroopan unionin liittovaltiokehitykseen. Hän toivoo, että kansallisella parlamentilla on myös jatkossa tärkeä asema unionin sisäisessä päätöksenteossa.

Seuraavaksi tarkastelen Uosukaisen puheenvuoroissa esiintyviä kansainvälisyyttä mahdollisuutena korostavia diskursseja. Kaksi ensimmäistä lainausta sijoittuvat Suomen ensimmäisen Euroopan unionin jäsenyysvuoden jälkeiseen aikaan.

Suomen ensimmäinen Euroopan unionin jäsenyysvuosi osoitti, kuinka tärkeää on kehittää eduskunnan työtä vastaamaan kansainvälistyvän lainsäädäntötyön vaatimuksia. Olemme tässä asiassa oikealla tiellä. Yhä nopeammin kehittyvät tietoliikennejärjestelmät mahdollistavat todella avoimen, mutta samalla ajantasaisen valmistelutyön sekä Euroopan tasolla toteutettavissa hankkeissa että kansallisessa lainsäädäntötyössä. Tähän tarvitaan kuitenkin sitoutumista, ennakkoluulottomuutta ja aikaa.⁵⁵

Tässä lainauksessa Uosukainen korostaa tarvetta kehittää eduskunnan työtä vastaamaan kansainvälistyvän lainsäädäntötyön vaatimuksia, ja kertoo Suomen kehityksen olevan tässä asiassa oikealla tiellä. Hän liittyy kansainvälisyyteen nopeasti kehittyvät tietoliikennejärjestelmät, jotka *mahdollistavat* avoimen ja ajantasaisen valmistelutyön. Kansainvälistymiseen ja maapalloistumiseen on siis liitetty positiivisia ja mahdollisuuksia kuvaavia adjektiiveja kuten ”avoimuus”. Tässä puheenvuorossa Uosukainen puhuu EU:n ja Suomen lainsäädäntöjärjestelmien yhdenmukaistamisesta ja Euroopan tasoista hankkeista problematisoimatta näiden kysymysten laatua negatiiviseksi. Suomi päätti liittyä kansanäänestyksen ohjaamana Euroopan unioniin ja näin puheenvuoron reunaehtokontekstina toimii Suomen lakien lisäksi EU:n lainsäädäntö. EU-kysymyksen mahdollisen epäpolitisoitumisen voi tulkita liittyvän puhemiehen asemassa EU-jäsenyyden lailliseen asemaan ja Suomen parlamentin viralliseen asemaan osana yhdentynyttä Eurooppaa. Kuitenkin se, onko kysymys todella epäpolitisoitunut, on kyseenalaista. EU-jäsenyyttä ei muun kansainvälisen kehyksen tavoin koskenut yhtä selkeä konsensus. Eduskunnassa istui tällöin aktiivisesti EU-jäsenyyttä vastustava puolue Perussuomalaiset, ja kansanäänestyksessä

---

⁵⁵ PTK 1/1996 vp, Uosukainen, 6.2.1996, 13.

EU-jäsenyys saavutti maltillisen enemmistön.⁵⁶ Suomi kuitenkin kuului virallisesti Euroopan unioniin, joten on ymmärrettävää, ettei puhemies problematisoinut jäsenyyttä, vaikka kysymys ei ollutkaan täysin epäpoliittinen. Suomen ja EU:n yhteistyötä kuvaavan puheenvuoron lopussa Uosukainen vielä toteaa saumattoman yhteistyön vaativan ”sitoutumista, ennakkoluulottomuutta ja aikaa” eli ehdollistaa positiivisen lopputuloksen työtä vaativaksi tavoitteeksi.

Uosukainen tuo myös seuraavassa lainauksessaan esiin puhemiehen valtaoikeuksien mukaisesti kansanvallan, ja sen miten se toteutuu Euroopan tasolla. “Tämä kansanvalta toimii myös yhdyntävässä Euroopassa, kunhan vain läheisyysperiaatetta kunnioitetaan.”⁵⁷ Hän antaa tästä melko positiivisen arvion toteamalla kansanvallan toimivan, mutta asettaa toimivuudelle ehdoksi sen, että läheisyysperiaatetta kunnioitetaan. Läheisyys- eli subsidiariteettiperiaate tarkoittaa Euroopan unionin kontekstissa sitä, että unioni toimii sellaisilla aloilla, jotka eivät suoraan kuulu sen toimivaltaan vain, jos jäsenvaltiot eivät voi riittävällä tavalla saavuttaa suunnitellun toiminnan tavoitteita kansallisella tai alueellisella tasolla.⁵⁸ Periaatteen mukaan valta tulisi säilyttää siellä, missä se on lähempänä päätettäviä asioita ja ihmisiä, joita päätökset koskevat. Vaatimus ”kunnioittamisesta” toimii kansanvallan toimivuuden ehdollistamisen ja sitä kautta läheisyysperiaatteen faktuaalistamisstrategiana, sillä puhemiehen institutionaalista asemasta tulevalta pyynnöllä kunnioittaa jotakin on suuri painoarvo. Läheisyysperiaate on kuitenkin Euroopan unionin poliittisessa järjestelmässä vallan jakoon ja sijoittumiseen liittyvä poliittinen kysymys, sillä EU-maat ovat keskenään hyvinkin eri mieltä siitä, kuinka suuri keskusvallan tulisi olla. Uosukaisen voi siis tulkita ottavan kantaa unionin vallanjakoon liittämällä kansanvallan toimivuuden olennaisesti läheisyysperiaatteen toteutumiseen. Edellisen lainauksen tavoin myös tässä lähtökohtaisesti positiivinen/neutraali sanoma on ehdollistettu päteväksi tietyn asian, tässä tapauksessa läheisyysperiaatteen, toteutumiseen.

---

⁵⁶ “EU-kansanäänestys”. Eduskunnan verkkosivut.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/eu/suomen-liittyminen-eu/Sivut/eu-kansanaanestys.aspx>> [luettu 28.11.2024]

⁵⁷ PTK 1/1996 vp, Uosukainen, 6.2.1996, 13.

⁵⁸ “Utveckling av EU-procedurerna – Betänkande från kommissionen för översyn av EU-procedurer.”

Eduskunnan kanslian julkaisu 3/2005, 21.

<https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/ekj_3+2005.pdf>

Kansainvälisyyden positiivisten ominaisuuksien ehdollistaminen näkyy puheenvuoroissa vielä 2000-luvun alussakin: “Te, Herra Tasavallan Presidentti (Martti Ahtisaari), olette johtanut tätä työtä joukkojen kärjessä. Olette luotsannut maattamme määrätietoisesti osaksi yhdentyvää Eurooppaa, mutta samalla Suomen sotilaallista liittoutumattomuutta puolustaen.”⁵⁹ Tässä lainauksessa samassa virkkeessä on mainittu Suomen matka osaksi yhdentyvää Eurooppaa sekä Suomen sotilaallinen liittoutumattomuus. Kansainvälisyyden ja integraation puhtaasti positiivinen sävy siis neutralisoidaan tai tehdään negatiiviseksi toteamalla, millä tavoin Suomen tulee kuitenkin pysyä liittoumista ulkona. Seuraavassa kahdessa viimeisessä lainauksessa Uosukainen ei ole liittänyt ehtoja kansainvälisyyden positiivisiin ominaisuuksiin.

Kautenne alkumetreillä päätimme kansanäänestyksen neuvomana liittyä Euroopan unionin jäseneksi. Tämä vaikutti Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen asemaan hyvin voimakkaasti. Saatoimme vaikuttaa koko Euroopan ja samalla oman tulevaisuutemme kehitykseen paremmin kuin koskaan aikaisemmin.⁶⁰

Yllä olevassa lainauksessa Uosukainen kehystää Euroopan unionin jäsenyyden mahdollisuudeksi vaikuttaa Euroopan ja Suomen kehitykseen aiempaa paremmin. Virkkeistä välittyy tulevaisuususkko EU:n mahdollisuuksiin tehdä myös Suomen tulevaisuudesta parempi osana unionia.

Seuraavassa lainauksessa Uosukainen faktuaalistaa tulkintansa oikeista ulkopoliittikan ratkaisuksista kertomalla ensin, kuinka ulkopoliittikalla on ollut laaja poliittinen tuki, ja sitä on koskenut kansallinen konsensus. ”Harjoitetulla ulkopoliittikalla on viime vuosina ollut laaja poliittinen tuki, mikä on ilmaissut suurta kansallista yhteisymmärrystä. Tehdyt ratkaisut ovat osoittautuneet oikeiksi, ja maamme on noussut rakentamaan koko Euroopan tulevaisuutta tasavertaisena ja aktiivisena kumppanina.”⁶¹ Arvio tehdyistä ulkopoliittisista ratkaisuksista on lähtökohtaisesti hyvin poliittinen mielipide, mutta Uosukainen pyrkii epäpoliittisoimaan arvionsa niin sanotusti puhumalla koko kansan suulla. Ulkopoliittikan suhteen tulee kuitenkin huomioida, että se on perinteisesti ollut suurta kansallista yhteisymmärrystä nauttiva politiikan osa-alue eikä ole suoraan verrattavissa esimerkiksi sisäpoliittikkaan.

---

⁵⁹ PTK 24/2000 vp, Uosukainen, 1.3.2000, 502–503.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

Puheenvuorojen kansainvälisyyden mahdollisuuksia korostavien diskurssien faktuaalistamisstrategioita ovat siis muun muassa EU:n laillinen viitekehys, vaatimus kunnioituksesta sekä konsensukseen viittaaminen. Nähdäkseni mahdollisuutta korostava diskurssi oli haasteita korostavaa diskurssia heikompi ja useammin ehdollistettu pätemään vain tiettyjen ehtojen täytyessä. Kansainvälisyyden ja EU-jäsenyyden rooli politiikan muutoksessa oli selkeästi Uosukaisen puheenvuoroissa hallitseva diskurssi, mutta tämän diskurssin sisällä haasteiden ja varovaisuuden korostaminen sai hegemonisen diskurssin aseman.

3.3 Sukupuolten välinen tasa-arvo Suomen politiikassa

Suomalaiset naiset saivat jo vuonna 1906 täyden äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden, mutta naisten nouseminen politiikan ylimmille portaille vei siitä huolimatta vielä kauan.⁶² Uosukainen on kirjoituksissaan nostanut esiin omaa kokemustaan naisten asemasta ja mahdollisuuksista politiikassa. Vaikka Uosukainen on nostanut naiseuttaan merkityksellisenä ominaisuutena esiin, hän ei kuitenkaan kovin syvällisesti kyseenalaistanut vallitsevia sukupuolten toimintaan ja ominaisuuksiin liittyviä normeja. Hän referoi kirjassaan tutkimusta, jossa naisten ja miesten johtamistyyliä oli todettu erilaisiksi: miehet johtavat hierarkkisesti ja naiset pitävät matalista organisaatioista. Hän toteaa myös naisen arjen opettavan organisoimaan, minkä vuoksi naiset pärjäävät politiikassakin hyvin.⁶³ Hän ei siis kyseenalaista olettamusta, jonka mukaan naisen arkeen kuului monen asian; perheen, kodin ja työn pyörittäminen samaan aikaan. Uosukainen ei puhemiehenä toimiessaan nostanut sukupuolikysymystä montaa kertaa puheenvuoroihinsa, mikä oli yllättävä havainto hänen muiden kirjoitustensa perusteella. Sukupuolikysymys on ollut hänelle tärkeä aihe, ja hän myös teki historiaa ensimmäisenä naispuolisena puhemiehenä toimiessaan. Uosukainen nosti sukupuolikysymyksen esiin muutaman kerran erityisesti korostaakseen asian merkitystä tasa-arvon näkökulmasta.

Ensimmäisenä tähän tehtävään valittuna naisena tunnen suurta nöyryyttä tehtäväni edessä. Miesten ja naisten välinen tasa-arvo on suomalaisen yhteiskunnan merkittävimpiä arvoja. Filen (sic. eilen) ratkenneissa presidentinvaaleissa uskoakseni sukupuoli ei ollut ratkaiseva tekijä. Tällainen asennekehitys

---

⁶² Sulkunen 2006, 14, 111, 135.

⁶³ Uosukainen 2004, 196, 198.

toivottavasti tekee käytännössä miehet ja naiset samanarvoisiksi valittaessa nykyistä laajemminkin edustajia erilaisiin elimiin ja tehtäviin.⁶⁴

Yllä oleva lainaus on Uosukaisen ensimmäisestä puheenvuorosta puhemiehenä. Siinä hän odotetusti osoittaa kiitollisuutta mahdollisuudestaan olla ensimmäinen puhemieheksi valittu nainen. Tulkintani mukaan kuitenkin se, että hän tässä yhteydessä sanoo tuntevansa suurta nöyryyttä osoittaa, että hän kokee, että ensimmäisenä tehtävään valittuna naisena hänen täytyy osoittaa koko naissukupuolen pätevyys puhemiehen kaltaisiin korkeisiin poliittisiin tehtäviin. Hän epäpolitisoi puheenvuorossa sukupuolten välisen tasa-arvon toteamalla sen olevan suomalaisen yhteiskunnan merkittävimpiä arvoja.

Tämän puheenvuoron jälkeen ennen Tarja Halosen valintaa presidentiksi hän on puhunut tasa-arvosta vain hyvin yleiseen sävyyn: ”Suomen säilyminen hyvinvoivana, tasa-arvoisena ja oikeudenmukaisena maana on meidän kaikkien vastuullinen tehtävämme. Rakentamalla yhteistyöllä, aidolla vuorovaikutuksella ja kommunikoinnin kehittämisellä saavutamme parhaan mahdollisen lopputuloksen.”⁶⁵ Tässä puheenvuorossa hän rinnastaa tasa-arvon hyvinvoinnin ja oikeudenmukaisuuden kanssa eli puheen tarkoitus ei ole ottaa yksiselitteisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon kantaa. Kuten Uosukainen oli jo ensimmäisessä puheenvuorossaan esittänyt tasa-arvon suomalaisen yhteiskunnan yhteisesti jakamana arvona, myös tässä faktuaalistamisstrategiana toimii yhteisiin epäpoliittisiin ja jaettuihin arvoihin viittaaminen. Tasavallan presidentti Tarja Halosen tullessa valituksi tehtävänsä Uosukainen nosti sukupuolikysymyksen taas selvemmin esiin puheenvuorossaan:

Te olette maamme yhdestoista presidentti ja ensimmäinen tähän virkaan valittu nainen. Vaikka suomalaiset naiset saivat vaalikelpoisuuden ensimmäisinä maailmassa, naiset ovat olleet päättäjien vähemmistönä. Teidän valintanne osoittaa lopullisesti, että naisilla on mahdollisuus tulla valituksi myös kaikkein tärkeimpiin tehtäviin.⁶⁶

Uosukainen näkee Halosen valinnan presidentiksi osoittavan lopullisesti, että sukupuolten välisellä tasa-arvolla on mahdollisuus toteutua kaikista korkeimpien tehtävien osalta, ja niin sanottu mahdollisuuksien tasa-arvo on sukupuolikysymyksessä olemassa. Hän faktuaalistaa toteamuksensa tasa-arvon toteutumisesta sanomalla, kuinka valinta ”osoittaa lopullisesti” yhtäläiset mahdollisuudet. Hän ei siis pidä Halosen valintaa poikkeuksena sääntöön, vaan

---

⁶⁴ PTK 1/1994 vp, Uosukainen, 7.2.1994, 12–13.

⁶⁵ PTK 1/1996 vp, Uosukainen, 6.2.1996, 13.

⁶⁶ PTK 24/2000 vp, Uosukainen, 1.3.2000, 502–503.

kehityskulkuna, joka osoittaa Halosen valinnan olevan suomalaisen tasa-arvon mukaista ja säännönmukaista itsessään.

Näiden nostojen perusteella hän siis näkee sukupuolten välisen tasa-arvon olevan epäpoliittinen asia, jota hän voi puhemiehenä kommentoida rikkomatta kieltoa osallistua poliittiseen keskusteluun.⁶⁷ Tulkintani mukaan hän ei kuitenkaan näe kysymyksen olevan eduskunnan arjessa niin oleellinen esimerkiksi kansainvälisyyskysymysten tavoin, että hän nostaisi teemaa aktiivisesti esiin puheissaan.

3.4 Taloudellisen tilanteen parantaminen välttämättömytenä

Taloukasvun välttämättömyyden diskurssi on Suomen politiikassa jatkumoa kansainväliselle uusliberalistiselle kehitykselle, jossa talouspuhe on vallannut yhä enemmän tilaa politiikan kentältä. Myös muut politiikan alat ja niiden saavutukset ovat muuttuneet talousvaikutuksin mitattaviksi. Voidaan puhua esimerkiksi tasa-arvopolitiikan taloudellistumisesta, millä tarkoitetaan tasa-arvopolitiikan kehystämisestä kapitalistisen yhteiskunnan voittoa ja kasvua tavoittelevaan malliin. Poliitiikan onnistumista mitataan siis enemmän numeraalisissa tavoitteissa kuin esimerkiksi hyvinvoinnin lisääntymisenä.⁶⁸ Taloukasvusta on muodostunut laajan konsensuksen omaava hegemoninen diskurssi suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämän diskurssin hegemonisuuden vuoksi puhemiehen puheet taloudellisen tilanteen parantamisesta, työllisyyden lisäämisestä ja viennin edistämisestä eivät laman aikana tai sen jälkeen vaikuta poliittisilta kannanotoilta. Lähtökohtaisesti talouspolitiikka on kuitenkin yksi suomalaisia puolueita eniten jakavista aiheista, muodostuuhun perinteinen vasemmisto-oikeisto jakokin eroille talouspoliittisessa ajattelussa. Uosukainen ei puhunut taloudesta kovin aktiivisesti puhemiehen puheenvuoroissaan, mutta nosti aiheen esiin pariin otteeseen; vuosina 1994 ja 2000.

Vuoden 1994 talouspuheet ovat erottamattomasti kytköksissä lamaan ja sen aiheuttamaan kansalliseen kriisiin, josta Uosukainen myös puhui, ja jota analysoin luvussa 3.1. Laman kaltaisessa tilanteessa koko yhteiskunnan tavoitteena on selvitä ja rakentaa parempaa tulevaisuutta, vaikka mielipiteet siitä, kuinka taloudellista tilannetta tulisi hoitaa eroavat

---

⁶⁷ Hidén 2024, 195.

⁶⁸ Elomäki ja Ylöstalo 2020, passim.

toisistaan. Uosukainen lausui seuraavasti pahimman laman ollessa taittumaan päin: “Maamme taloudellinen tilanne edellyttää viisaita päätöksiä. Valoa on jo selvästi näkyvissä, mutta luotuja edellytyksiä ei saa hukata.”⁶⁹ Hän vaatii edustajilta viisaita päätöksiä ja työtä taloudellisen tilanteen parantamiseksi. Hän sanoo tilanteen olevan paranemaan päin, mutta kuinka ”luotuja edellytyksiä ei saisi hukata”. Tulkitsen viimeisen ilmaisun viittaavan hallituksen tekemiin toimiin laman taittamiseksi. Laman aikaan vallassa oli Esko Ahon hallitus (1991–1995), johon kuuluivat pääministeripuolue Keskustan lisäksi Kokoomus, RKP ja KD.⁷⁰ Uosukainen on itse taustaltaan kokoomuspoliitikko. Hän ei ota kyseisessä lainauksessa suoraan kantaa talouspolitiikkaan, mutta antaa ilmaisullaan ymmärtää, että hallitus on luonut toimivat edellytykset laman taittamiselle, ja niitä ei saisi hukata muuttamalla talouspolitiikan suuntaa.

Uosukainen lausui samana vuonna myös seuraavasti:

Monet vaikeat kotimaiset pulmat odottavat ratkaisuaan. Vaikein näistä on työttömyys, jonka ratkaisemiseksi jatkuvasti on yhdessä ponnisteltava. Emme saa kansakuntana lannistua yhteiskuntamme perusteita jäytävän suurtyöttömyyden edessä.⁷¹

Laman seurausten vaikuttaessa laajasti ihmisten elämään ja arkeen, työttömyys nousee ymmärrettävästi esiin yhtenä suurimmista yhteiskuntaa vaivaavista ongelmista. Uosukainen kuitenkin toteaa monen kotimaisen pulman odottavan ratkaisuaan ja arvottaa näistä pulmista työttömyyden kaikista vaikeimmaksi. Hän vahvistaa näin talouspolitiikan hegemonista diskurssia. Työttömyydellä on tietysti vaikutuksia valtiontalouden lisäksi myös ihmisten hyvinvointiin ja onnellisuuteen, mutta Uosukainen ilmaisee suurtyöttömyyden jäytävän ”yhteiskunnan perusteita”. Yhteiskunnan perusteet on käsitteenä monitulkintainen, ja on vaikea määritellä tarkasti mitä Uosukainen sillä tarkoittaa. Sen voisi kuitenkin tulkita tarkoittavan esimerkiksi vallitsevaa talousjärjestelmää, perheitä yhteiskunnan perusyksikköinä tai hyvinvointivaltiota. Yhteiskunnan järjestymisestä ja kapitalismista voittavana talousjärjestelmänä oli vuonna 1994 suuri yhteiskunnallinen konsensus Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen, joten Uosukaisen puheet voi tulkita ajan kontekstissa jokseenkin epäpoliittisiksi. Tulkitsen, että työttömyyden korostamisen takana on kansallisen

---

⁶⁹ PTK 1/1994 vp, Uosukainen, 7.2.1994, 12–13.

⁷⁰ ”Suomen hallitukset ja ministerit.” Valtioneuvoston verkkosivut. <<https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/hallitukset/-/gov/aho>> [luettu 5.12.2024]

⁷¹ PTK 10/1994 vp, Uosukainen, 1.3.1994, 199–200.

pahoinvoinnin huomioonottaminen, sillä pahoinvointi ilmeni laman myötä muun muassa työttömyytenä ja sen lieveilmiöinä. Vaikka Uosukainen tuleekin arvottamisvalinnoillaan vahvistaneeksi vallitsevaan talousjärjestelmään ja taloudellistuneeseen yhteiskuntaan liittyvää hegemonista talousdiskurssia, kielen käytön funktioksi näyttää kuitenkin muotoutuvan yhteiskunnalliseen kriisiin vastaaminen.

“Teidän kaudellanne, Herra Tasavallan Presidentti, Suomen taloudellinen asema on parantunut. Olemme jättäneet taaksemme raskaat lamavuodet ja suurtyöttömyyden. Kansantaloutemme on kasvanut ripeästi, mikä on vihdoinkin antanut mahdollisuuden velkataakamme keventämiseen. Emme saa jättää suurta valtionvelkaa tulevien sukupolvien maksettavaksi, vaan sitä on kasvun vuosina määrätietoisesti lyhennettävä.”⁷²

Yllä Uosukainen puhuu Suomen taloudellisesta tilanteesta vuonna 2000 Martti Ahtisaaren presidenttikauden päättyessä. Hän nostaa esiin kansantalouden nopean kasvun, mikä on mahdollistanut velkataakan keventämisen. Hän korostaa, kuinka valtionvelkaa on määrätietoisesti lyhennettävä, jotta se ei jää tulevien sukupolvien maksettavaksi. Hänen puheensa ovat tyypillisiä talouskasvu -diskurssia ja valtionvelka -diskurssia vahvistavia. Hän esittää talouskasvun hyvinvoinnin lähteenä, kun *raskaat lamavuodet ovat jääneet taakse* ja talouskasvu on *antanut mahdollisuuden velkataakan keventämiseen*. Talouskasvun tarpeellisuuden faktuaalistamisstrategioina toimivat sanavalinnat, kuten se, kuinka talouskasvun myötä on ”jättänyt taakseen raskaat lamavuodet”, ja kuinka talouskasvu luo ”mahdollisuuden” myös faktuaalistettuun velkataakan keventämiseen. Velkataakan keventämisen pakon faktuaalistamisstrategiana toimii myös tunteisiin vetoaminen, sillä Uosukainen sanoo, kuinka velkataakkaa ”ei saa jättää tulevien sukupolvien maksettavaksi”.

Puhe talouskasvusta ja velkataakan keventämisestä välttämättömyytenä ovat kapitalistisen talousjärjestelmän perusdiskursseja, jotka on myös Suomessa omaksuttu poliittisiin tavoitteisiin laajasti yli puoluerajojen. Uosukaisen talousnäkemysten voi tulkita sisällöltään olevan eduskunnan laajan konsensuksen mukaisia, vaikka hänen tapansa puhua taloudesta onkin Kokoomukselle tyypillinen. Talouskasvuun liittyvää diskurssia harvoin haastetaan, ja yleensä eri mielisuudet talouspolitiikassa liittyvät enemmän siihen, mistä kasvua tulisi hakea ja miten taloutta vahvistaa, kuin siihen halutaanko loputtomaan talouskasvuun ylipäättään pyrkiä. Lama toi diskurssiin tietenkin vielä oman osansa, ja laman jälkeisenä aikana

---

⁷² PTK 24/2000 vp, Uosukainen, 1.3.2000, 502–503.

talouskasvulla oli merkittäviä vaikutuksia myös yksittäisten ihmisten elämään ja tulevaisuuden näkymiin, mikä teki diskurssista entistä vaikeamman haastaa.

Uosukaisen puhemieskaudella talouspuheen reunaehtona toimi lama ja sen jälkimainingit, mikä varmasti vaikutti siihen, kuinka suuri kysymys taloudellisen tilanteen parantaminen suomalaisessa politiikassa tuohon aikaan oli. Uosukainen ei puhu kuitenkaan kovin paljon talouspolitiikasta todennäköisesti juuri siksi, että perinteisesti talouspoliittisissa kysymyksissä on vaikea muodostaa koko eduskunnan kattavaa yhteisymmärrystä. Lama sekä talousjärjestelmän kyseenalaistamattomuus muuttivat tilannetta, ja talouskasvu -diskurssista muodostui hegemoninen. Tulkiten, että Uosukainen ei ainakaan räikeästi ylittänyt epäpoliittisuuden rajoja talouspuheillaan, mutta niistä näkyy selvästi hänen puoluepoliittinen taustansa, mikä ei puhemiehen asemassa ole välttämättä tarkoituksenmukaista.

4 Päätelmät

Puhemies ei saa osallistua eduskunnassa poliittiseen debattiin tai ottaa puheenvuoroissaan kantaa poliittisiin kysymyksiin. Hänen ainoa mahdollisuutensa poliittiseen vaikuttamiseen puhemiehenä toimiessaan on parlamentarismien ja eduskunnan aseman puolustaminen. Kaikki toiminta ja puhe on kuitenkin sosiaalisen konstruktivismin mukaisesti tavalla tai toisella vallankäyttöä, joten myös puhemies käyttää puheenvuoroissaan valtaa. Puhemiehen asema valtiollisessa protokollassa toiseksi arvovaltaisimpana henkilönä ei kuitenkaan heijasta puhemiehen todellista poliittista valtaa, vaan enemmänkin eduskunnan valtaa Suomen poliittisessa järjestelmässä. Puhemies voi monissa edustustilanteissa edustaa koko Suomen eduskuntaa, ja siksi eduskunnan valta henkilöityy puhemieheen.

Tutkimukseni tavoitteena oli löytää Uosukaisen puheenvuoroista tapoja, joilla hän faktuaalista sanomaansa epäpoliittiseksi, puhemiehen valtaoikeuksien sisälle meneväksi puheeksi. Nostin puheista esiin neljä diskurssia, ja tarkastelin, kuinka pyrkimys epäpoliittisuuteen näkyy kyseisissä diskursseissa. Tarkastelemani diskurssit olivat parlamentarismi suomalaisen demokratian kulmakivenä, kansainvälisyys ja EU-jäsenyys muuttamassa politiikan arkea, sukupuolten välinen tasa-arvo Suomen politiikassa sekä taloudellisen tilanteen parantaminen välttämättömyytenä.

Parlamentarismista puhuessaan puhemies ei varsinaisesti tarvitse tuekseen erilaisia faktuaalistamisstrategioita. Hänen ei tarvitse pyrkiä argumentoimaan sanomaansa todeksi, sillä parlamentarismien asema Suomen poliittisessa järjestelmässä tulee suoraan perustuslaista. Tämän diskurssin yhteydessä puhemies käytti kaikkia edustajia velvoittavia ”me”-muotoja, ja puhui vaihtoehdottomasti parlamentarismien tärkeydestä. Parlamentarismi -diskurssi oli puheenvuoroissa kaikista hegemonisin diskurssi. Tulkintani mukaan se oli myös ainoa käsittelemistäni diskursseista, joka täytti täysin epäpoliittisen diskurssin määritelmän parlamentarismia käsittelevien puheiden sisällön ja reunaehtojen noustessa suoraan perustuslaista. Puhemiesinstituutiolla on hyvin pitkät ja muuttumattomat perinteet, joten ajan konteksti ei myöskään vaikuttanut diskurssin epäpoliittisuuteen. Parlamentarismi -diskurssin funktio oli demokratian ylläpito, ja edustajien muistuttaminen parlamentarismien tärkeydestä sekä siitä, että jokaisella edustajalla on tärkeä rooli demokratian ylläpitämisessä.

Kansainvälisyyden lisääntyminen ja tarkasteluajankohtana hyvin tuore EU-jäsenyys vaikuttivat merkittävästi eduskunnan työskentelyyn, minkä vuoksi puhemies nosti aiheita

esiin omista puheenvuoroissaan. Kansainvälisyys -diskurssi esiintyi puheenvuoroissa ristiriitaisena, ja osassa puheenvuoroista korostui kansainvälisyyden tuomat haasteet ja osassa mahdollisuudet. Haaste -näkökulma nousi kuitenkin mahdollisuuksia hegemonisemmaksi diskurssiksi, sillä sitä faktuaalistavaa puhetta esiintyi enemmän. Mahdollisuuksia korostavat diskurssit oli myös usein ehdollistettu pätemään vain tiettyjen ehtojen täytyessä. Uosukainen puhui kansainvälisyyden tuomista muutoksista niin, että Suomen tulee varautua ja olla entistä tarkempaan muuttuvassa toimintaympäristössä. Hän korosti sanavalinnoillaan nimenomaan Suomen ja suomalaisten asemaa globaalien kriisien myllerryksessä. Hänen suhtautumisensa kansainvälisyyden tuomiin muutoksiin heijasti tulkintani mukaan melko hyvin suomalaisessa ulkopoliitikassa vallinnutta varovaisuutta ja harkitsevaisuutta.

EU-jäsenyyteen liittyen Uosukainen poikkesi enemmän epäpoliittisuuden linjasta. Hän ei problematisoinut EU-kysymystä puheenvuoroissaan, vaikka sen hetkinen eduskunta ei ollut yksimielinen Suomen roolista unionissa. Eduskunnassa oli EU:n kannattajia ja vastustajia, ja puhemies asettui tässä kahtiajaossa kannattajien puolelle. Kysymys ei kuitenkaan lain näkökulmasta ole näin yksinkertainen, sillä Suomen EU-jäsenyyden ollessa virallista Euroopan unionin lait loivat reunaehdot Suomen laille, ja myös Suomen eduskunnalla oli tässä vaiheessa laillinen asema osana Euroopan unionia. Tästä näkökulmasta Uosukaisen tapa puhua EU:sta on luonteva, vaikka se ei heijastanutkaan eduskunnan konsensusta ja siten saavuttanut täyttä epäpoliittisuutta. Vielä tätäkin selkeämmin Uosukainen otti kantaa unionin sisäiseen vallanjakoon ja integraatiokehitykseen toteamalla edustajille, että toivoi heidän muistavan myös jatkossa kansallisen parlamentin tärkeyden osana unionin päätöksentekoa. Tässä faktuaalistamisstrategiana toimi hänen subjektipositionsa puhemiehenä ja velvollisuutensa puolustaa eduskunnan asemaa. Kysymys Euroopan unionin vallanjaosta on kuitenkin EU:n sisäinen poliittinen kysymys, ja Suomen eduskunnan aseman puolustaminen Suomen poliittisen järjestelmän sisällä on eri asia kuin Euroopan unionin sisällä. Tämän voi siis tulkita poliittiseksi kannanotoksi EU:n liittovaltiokehitystä vastaan.

Kansainvälisyys -diskurssin kielen käytön funktiona esiintyy Suomen selviämisen varmistaminen epävarmassa kansainvälistyneessä ympäristössä sekä kannanotto Euroopan unionin mahdolliseen liittovaltiokehitykseen. Kansainvälisyys -diskurssi oli heti parlamentarismien jälkeen hegemonisin puheenvuoroissa esiintyvä diskurssi.

Sukupuolten välisen tasa-arvon diskurssi nousi puheenvuoroista esiin ennakoitua vähemmän. Uosukainen on nostanut naisten asemaa politiikassa esiin kirjoituksissaan, ja hänen ollessaan ensimmäinen naispuolinen puhemies, oletin hänen ottavan enemmän tilaa sukupuolikysymykselle puheenvuoroissaan. Hän otti asian esiin pääasiassa niin sanotuissa lasikattojen rikkomistilanteissa, kun hänet valittiin puhemieheksi, ja kun Tarja Halonen valittiin tasavallan presidentiksi. Hän faktuaalisti sukupuolten välisen tasa-arvon toteamallan olevan Suomen kansan jakaman arvo. Uosukainen siis nosti naisten aseman politiikassa esiin epäpoliittisena kysymyksenä, mutta ei tehnyt tätä montaa kertaa. 1990- ja 2000-luvuilla naisten osallistuminen politiikkaan oli itsestäänselvyys eikä eduskunnassa istunut puolueita, jotka olisivat aktiivisesti vastustaneet esimerkiksi naisten äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta. Uosukaisen puheet naisten poliittisen osallistumisen merkittävydestä eivät siis olleet kansallisen konsensuksen vastaisia, vaikka aiemmin historiassa naisten äänioikeus onkin ollut poliittinen kysymys. Sukupuolten välisen tasa-arvon diskurssin kielen käytön funktio oli sen korostaminen, että miehet ja naiset pystyvät politiikassa täysin samoihin tehtäviin, ja naisille on avautunut ovi näistä myös kaikista tärkeimpiin.

Talousdiskurssin vahvuuteen vaikutti oletettavasti lama ja sen kauas kantoiset seuraukset. Laman aiheuttama kansallinen talouden ja hyvinvoinnin kriisi nousi ymmärrettävästi esiin puhemiehen yhteiskunnan tilaa käsittelevissä puheenvuoroissa. Uosukainen vahvisti puheenvuoroillaan politiikan taloudellistumista ja talouskasvu -diskurssia. Talouskasvu -diskurssi kuuluu olennaisesti kapitalistisen talousjärjestelmän perusdiskursseihin, mikä oli omaksuttu kattavasti sekä Suomessa yli puoluerajojen että myös läntisessä maailmassa Neuvostoliiton hajottua. Tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa Uosukaisen puheet noudattivat melko hyvin yhteiskunnan ja eduskunnan konsensusta talouspolitiikan suunnasta. Uosukainen kuitenkin osoitti epäsuorasti tukensa Ahon hallituksen tekemille talouspoliittisille toimille sekä kehysti talouspuheensa taustapuolueensa Kokoomuksen talouspuheille tyypillisiin malleihin. Talouskasvun välttämättömyys -diskurssin funktioksi tulkitseen kuitenkin pääasiallisesti laman aiheuttamaan kansalliseen hätään vastaamisen ja tulevaisuudenuskon luomisen ihmisille.

Vaikka suurin osa puhemiehen puheenvuoroista liittyi suoraan eduskunnan toiminnan ja keskustelujen ohjaamiseen, puhemiehen yhteiskunnan tilaa käsittelevistä puheenvuoroista sai kuitenkin melko kattavan kuvan puheiden kautta tapahtuvan vallankäytön lisäksi myös ajan yhteiskunnallisesta tilanteesta. 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa Suomen taloutta määritti

merkittävästi lama, joka oli sekoittanut lukemattomien ihmisten arjen työttömyyden ja mielenterveysongelmien lisääntyessä. Kansainvälisyys lisääntyi hurjaa vauhtia tietoliikenneverkkojen parantuessa ja globaalin kaupan helpottuessa. Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 loi poliittiselle päätöksenteolle laajemman ulottuvuuden, mihin Suomen eduskunnan tuli sopeutua. Kansainvälinen aspekti tuli ottaa poliittisessa päätöksenteossa huomioon yhä useammin. Sukupuolten välisen tasa-arvon suhteen vuosituhaten vaihde oli lasikattojen rikkomisen aikaa. Ensimmäisen naispuhemiehen lisäksi vuosituhaten vaihteessa valittiin Suomen ensimmäinen naispresidentti, ja kahta valtakunnan arvovaltaisinta tehtävää hoiti samaan aikaan nainen. Vaikka tasa-arvon keskeneräisyys varmasti tiedostettiin, antoivat nämä vaikutusvaltaiset naiset kuitenkin toivoa siitä, että vihdoin naiset ja miehet voivat oikeasti tulla valituiksi kaikkiin samoihin tehtäviin presidenttiä myöten.

Tutkimusaiheeseen liittyen löytyy monia mahdollisia jatkotutkimuksen kohteita. Olisi esimerkiksi mielenkiintoista vertailla eri puhemiesten puheenvuorojen diskursseja. Myös faktuaalistamisstrategioiden vertailu olisi mielenkiintoista varsinkin, jos eri puhemiesten puheenvuoroista nousee esiin samoja diskursseja. Talous -diskurssin vertailu eri puhemiesten puheenvuoroissa voisi olla antoisaa, sillä se on käsittelemistäni diskursseista perinteisesti jakavin aihe Suomen puoluekentällä, ja taloudesta on vaikea sanoa mitään olematta edes jollakin tapaa poliittinen.

Puhemiehenä toimiminen oli Uosukaiselle hänen kirjansa perusteella hyvin merkittävä tehtävä, ja hän kutsui sitä kohdalleen osuneeksi onneksi, joka oli yhtä suuri kaikkina yhdeksänä kertana, kun hänet valittiin tehtävään.⁷³ Uosukaisen intoa puhemiehen tehtävään selittää myös hänen intohimoinen suhtautumisensa parlamentarismiin, jota hän pääsi puhemiehen asemassa puolustamaan ja valvomaan. “Intohimoisena parlamentarismien kannattajana haluan pitää Montesquieun kolmijaon puhtaana: lainsäädäntövalta, hallitusvalta ja tuomiovalta, niin kuin perustuslakimme sanoo.”⁷⁴

---

⁷³ Uosukainen 2004, 143.

⁷⁴ Ibid., 48–49.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Valtiopäivät 1994–2002, pöytäkirjat.

Tutkimuskirjallisuus

Burr, Vivien. *Social Constructionism*. 3rd edition. London and New York: Routledge, 2015.

Elomäki, Anna ja Hanna Ylöstalo. ”Talous on tasa-arvokysymys: Taloudellistunut tasa-arvo ja sukupuolisokea talouspolitiikka”. *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia – Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*, toim. Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg ja Hanna Ylöstalo. Helsinki: Gaudeamus, 2020.

Hidén, Mikael. *Juridiikkaa ja muotoja eduskuntatyössä*. 5. uudistettu painos. Helsinki: Eduskunta, 2024.

Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016
<<https://www.ellibslibrary.com/book/9789517685276>>

Kiander, Jaakko, Pentti Vartia. *Suuri lama: Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu*. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, ETLA, 1998.

Leinonen, Kullervo. *Puhemies eduskuntatyön johtajana Suomessa*. Tampere: Tampereen yliopisto, 1979.

Mäkelä, Linnea. Epäpolitisoidut diskurssit valtiovallan koronaviestinnässä: *Epäpolitisointien esiintyminen ja perustelut pandemia-ajan tiedotustilaisuuksissa*. Turku: Turun yliopisto, 2024.

Railo, Erkkä. *Henkilökohtainen on poliittista: neuvottelu politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen henkilökuivissa vuosina 1975–2005*. Turku: Turun yliopisto, 2011.

Sulkunen, Irma ym. *Naiset eduskunnassa*. Julkaisusarjassa Suomen eduskunta 100 vuotta. Helsinki: Edita, 2006.

Muu kirjallisuus

Uosukainen, Riitta. *Nuijanisku pöytään – Hajamietteitä intohimosta, vallasta ja sivistyksestä*.
Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 2004.

Muut lähteet

Eduskunnan verkkosivut. <<https://www.eduskunta.fi>>

Helsingin Sanomat, 2001. <<https://www.hs.fi>>

Lääkärilehti, 1997. <<https://www.laakarilehti.fi>>

Valtioneuvoston verkkosivut. <<https://valtioneuvosto.fi>>

Yle, 2023. <<https://yle.fi>>